

Yayıncılığın arka planı: Etik mümkün mü?

The background of publishing: Is ethics possible?

Mehmet Yumru¹

¹Prof. Dr., Klinik Psikiyatri Dergisi Editörü
Antalya Bilim Üniversitesi Klinik Psikoloji Anabilim Dalı
Özel Terapi Tıp Merkezi, Antalya, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-2117-7775>

Tüm dünyada bilimsel üretim ve onun yansıdığı mecra olan yayıncılık, giderek artan oranda sermaye ve ödeme sistemlerinin kısıkcı altına girmektedir. Çok sayıda dergiyi içinde barındıran büyük yayınevleri için dergiler, satış oranları, yan ürünleri, reklamları ile ticari bir meta haline geldiler. Bu ticari yayıncılık anlayışı her ekonomik sistemde olduğu gibi birçok ticari yan alan yaratmıştır. Danışmanlık şirketleri, dil edisyonu yapan şirketler, reklam şirketleri vb. Artık dergiler bilim insanlarının idaresinden daha çok ticari yayıncılığın idaresine geçmiş durumdadır. Bilimsel üretim yapmak isteyen akademisyenler için artık sadece bilimsel içeriğe önem veren az sayıda dergi kalmıştır.

Danışmanlık firması Outsell'in endüstri verilerini analiz ettiği bir araştırmaya göre, akademik yayıncılık endüstrisi için tipik kar marjları yüzde 20 ila 30 civarındadır. Elde edilen gelire ve yayınlanan toplam makale sayısına bağlı olarak makale başına nihai yayın maliyetini tahmin ederek, bir makaleyi yayınlamanın ortalama maliyetinin 3500 ila 4000 ABD doları arasında olduğunu tahmin etmektedirler (1).

Kaliforniya, Burlingame'deki danışmanlık firması Outsell'den alınan verilere göre, bilim yayıncılık endüstrisinin 2011'de 9,4 milyar dolar gelir elde ettiği ve yaklaşık 1,8 milyon İngilizce makale yayınladığı ve makale başına ortalama gelir yaklaşık 5.000 dolar olduğu görülmektedir. (1).

Çoğu açık erişim yayıncısı, dergiler arasında geniş bir dağılım olmasına rağmen, sektörün ortalama gelirinden çok daha düşük ücretler almaktadır. En büyük açık erişim yayıncılara ait - BioMed Central ve PLoS - dergilerinin çoğunda hakemli makaleler yayınlamak için 1.350-2.250 \$ ücret alınmakta ve ancak en seçici olanların ücretleri 2.700-2.900 ABD Doları tutarındadır (1,2).

Açık erişimli dergilerin sayısı, kısmen fon verenlerin kamu tarafından finanse edilen araştırmalara dayanan makalelerin herkesin okuması için ücretsiz olması gerektiği konusundaki görüşleri nedeniyle istikrarlı bir şekilde artmıştır.

Günümüzde çoğu yayıncı gerçek maliyetleri belirtmemektedir. Ancak bir makale için maliyetleri açıklayan bazı yeni yayıncılar, gerçek iç maliyetlerinin son derece düşük olduğunu söylüyor. Açık Erişim Bilimsel Yayıncılık Derneği başkanı ve Kahire'deki açık erişim yayıncısı Hindawi'nin baş strateji sorumlusu Paul Peters, 2012 yılında, grubunun makale başına 290 dolarlık bir maliyetle 22.000 makale yayınladığını belirtmektedir (3).

Londra'daki araştırmacı liderliğindeki Ubiquity Press'in kurucusu ve yöneticisi Brian Hole, ortalama maliyetin 200 £ (300 ABD Doları) olduğunu söylüyor. Londra merkezli Cambridge Economic Policy Associates tarafından 2008 yılında yapılan bir araştırma, yayıncıların kar marjların dernek yayıncıları için % 20, üniversite yayıncıları için % 25 ve ticari yayıncılar için % 35 olduğunu tahmin ediyor (4).

Ticari yayıncılar, dergi fiyatlarını yükselterek kârlarını sürdürmektedirler. Burada şu soru önem arz ediyor: Elde edilen artı değer nereye harcanıyor? Bilinen gerçek dergiye emek veren bilim insanlarına ya da bilime, bilimsel araştırmaya geri dönmediği. Ticari yayıncılık ve sermaye düzenini daha çok güçlendirmeye gittiği görünen gerçek.

Ticari yayıncılığın etik (!) sonuçları

Akademisyenler genellikle yayıncılara çalışmalarını basmaları için yüksek ücret ödeme yapmak zorunda kalmaktadır. Bu ücretler, dergi makalesi başına binlerce doları aşabiliyor. Peşinde olduğunuz çalışma veya analizi bulursanız, yalnızca öğrenmek için ona erişmek yaklaşık 30 dolara mal oluyor.

Dünyanın bilimsel bilgilerinin çoğu hala pahalı ödeme duvarlarının arkasında kilitli durumdadır.

Gelinen noktada, California Üniversitesi, dünyanın en büyük ve en etkili akademik araştırma yayıncısı Elsevier ile olan aboneliğini sona erdirmeye karar almıştır. California Üniversitesi kararın gerekçesinde, bilimsel bilginin ödeme duvarlarının arkasında kilitlenmesini istemediklerini ve akademik yayıncılık maliyetlerinin kontrolden çıktığını düşündüklerini belirtmişlerdir (5).

Harvard Üniversitesi'nde benzer gerekçelerle 2012'de 3,5 milyon dolarlık yıllık abonelik faturasının "savunulamaz" olduğundan bahsetmektedir. 2011 yılında sinirbilimci Alexandra Elbakyan, 50 milyondan fazla akademik makaleye ev sahipliği yapacak şekilde büyüyen Rusya merkezli Sci-Hub web sitesini kurdu (5,6). Kurulan site yasadışı ama oldukça popüler durumdadır.

Ticari yayıncılığın diğer etik sonuçları arasında korsan akademik makalelere ilgi artışı, sahte dergilerde artış, araştırmacıların ücret karşılığı

yayın yapabileceği düşüncesi ve akademik yükseltmelerin ve akademik bilginin giderek daha fazla ticarileşmesi sayılabilir.

Ne yapılabilir?

Akademik yayıncılığı büyük ticari yayınevlerinin tekelinden çıkarmak, aracı danışman firmaların yüksek ticari beklentilerinin olduğu kalemlerin kurul üyelerinin emeği ile karşılanabilmesini sağlamak, araştırmacıların ticari yayınevleri ve dergileri tercih etmemeleri, kurul üyeleri ve hakemlerin akademik hevesini ve işbirliğini artıracak projeler ve ticari amacı olmayan/finanse edilebilir kamu ya da dernek yayıncılığını teşvik yapılabilecek en önemli adımlar olarak görülmektedir.

Yazışma adresi: Prof. Dr. Mehmet Yumru, Antalya Bilim Üniversitesi Klinik Psikoloji A.D., Antalya, Türkiye
mehmet.yumru@antalya.edu.tr

KAYNAKLAR

1. Noorden RV. The true cost of science publishing, Nature 2013;495:426-429
2. Laakso M, Björk BC. BMC Medicine 2012;10:124
3. Solomon, D. J. & Björk, B.-C. J. Am. Soc. Inf. Sci. Technol. 2012;63:1485-1495
4. Cambridge Economic Policy Associates Activities, costs and funding flows in the scholarly communications system in the UK (Research Information Network, 2008).
5. Allen AE. The costs of academic publishing are absurd. <https://www.vox.com/science-and-health/2019/3/1/18245235/university-of-california-elsevier-subscription-open-Access> İndirilme tarihi: 18.11.2020
6. Publishing, Scholarly Communication, and Open Access: Cost of Journals <https://researchguides.uic.edu/sc> İndirilme tarihi: 18.11.2020